

Klimat- och näringslivsdepartementetkn.remissvar@regeringskansliet.seKn.cks.remissvar@regeringskansliet.se**Remissvar promemoria En mer ändamålsenlig prövning av kärntekniska anläggningar**
KN2024/01912

Sametinget är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament. Sametinget ska verka för en levande samisk kultur och ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar den samiska kulturen. Till Sametingets uppgifter hör särskilt att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid nyttjande av mark och vatten. Remissvaret är skrivet utifrån dessa utgångspunkter¹.

Inledning

Promemorian syftar till att effektivisera och förtydliga prövningsprocessen för kärntekniska anläggningar i Sverige. Sametinget har i sitt remissvar (KN2024/02540) till promemorian *Att åter möjliggöra utvinning av uran* tydliggjort att frågan om uranutvinning måste förstås i ljuset av den målkonflikt som föreligger mellan, å ena sidan, exploatering av naturresurser och, å andra sidan, respekten för samiska rättigheter samt säkerställande av den samiska kulturens fortlevnad och utveckling. Vi vil särskilt lyfta fram behovet av att i det fortsatta utredningsarbetet beakta det samiska folkets och den samiska kulturens, inklusive renskötselns, jakten, fiskets och den biologiska mångfalden samt den samiska markanvändningens särskilda förutsättningar och de erfarenheter som finns från tidigare kärntekniska händelser.

Rennäringens sårbarhet vid kärnteknisk påverkan

Den samiska kulturen, inklusive renskötselns, jakten, fiskets och den biologiska mångfalden, det samiska folket och alla samiska näringar blev starkt påverkade av haveriet av kärnkraftverket i Tjernobyli år 1986. Cesium ackumulerades i lavar – renens huvudsakliga vinterföda, vilket ledde till att tiotusentals renkroppar kasserades och att renskötarna i flera samebyar tvingades frångå traditionell naturbetesbaserad renskötsel under flera decennier. Under åren närmast efter Tjernobylyolyckan kasserades över 20% av de renar som slaktades.

Renkött kontrolleras sedan 1986 genom ett speciellt övervakningsprogram som beslutats av Livsmedelsverket. Renskötselområdet är indelat i friklassade och icke friklassade områden baserat på tidigare års provtagningsresultat. I icke friklassade områden görs mätningar av radioaktivt cesium (cesium-137) vid varje slakt, antingen under hela året eller under bestämda delar av året. Slaktkroppar som har cesiumvärden över 1500 becquerel per kilo kasseras. Se vidare <https://www.sametinget.se/tjernoby1>

Utsläpp och föroreningar i naturen påverkar hela den biologiska mångfalden, inklusive ren, älg, vilt, fisk, fågel och allt djurliv som är knutet till mark och vatten, kritiskt för det samiska folkets kultur och traditionella livsföringar, hälsa, mat- och vattenförsörjning m.m.

Vid bedömningen av en åtgärds påverkan på betydande mark- och vattenområden är det viktigt att klargöra på vilken nivå det samiska folket, den samiska kulturen, inklusive renskötseln, jakten, fisket och den biologiska mångfalden påverkas och drabbas. Till exempel vad gäller renskötseln behöver man titta på: Är det hela regionens renskötsel, en eller flera samebyar eller lokalsamhällen som drabbas, en enskild same inklusive renskötare? Det är här viktigt att komma ihåg Sveriges skyldigheter enligt artikel 27 ICCPR som innebär att ett urfolks traditionella landområde och möjligheter att bedriva sin kulturellt betingade näringsform aldrig får inskränkas i sådan utsträckning att de lokalt påverkade individerna förlorar sin möjlighet att försörja sig genom sin traditionella näringsform. Detta innebär att artikel 27 ICCPR skyddar varje enskild same rätt att bedriva sin kultur, inklusive renskötares rätt att bedriva en hållbar renskötsel. Detta är ett absolut krav enligt ICCPR och medför således en *skyldighet* för staten att garantera att samerna inte fråntas rätten att utöva sina traditionella livsföringar, inklusive traditionell renskötsel, inom varje del av renskötselområdet, och detta ner på individnivå.

Beaktande av konsultationsordningen

Sametinget vill särskilt understryka att regeringen i den föreslagna prövningen måste säkerställa att konsultationsordningen med det samiska folket följs i enlighet med lagen (2022:66) om konsultation i ärenden som rör det samiska folket.

Kärntekniska anläggningar kan få betydande konsekvenser för samiska rättigheter, särskilt renskötsel, jakt, fiske, markanvändning och kulturutövning. Det är därför avgörande att:

- Sametinget och berörda samer och samebyar konsulteras i ett tidigt skede av planering och prövning.
- Konsultationen sker i god tro, med målet att uppnå samförstånd, i enlighet med internationella åtaganden enligt ILO-konvention 169 och FN:s deklaration om urfolks rättigheter.
- Regeringens beslut om godkännande av kärntekniska anläggningar inte fattas utan att meningsfull konsultation har genomförts.

Sametingets ställningstagande

Ur ett samiskt markanvändningsperspektiv finns stor risk för att kärntekniskverksamhet negativt påverkar möjligheten till samisk markanvändning inom ett större område än själva anläggningsområdet på grund av risk för föroreningar och andra störningar.

FNs Klimatpanel IPCCs rapport slår fast att skydda ekosystemen och biologisk mångfald är en av de viktigaste åtgärderna för att begränsa klimatförändringarna och anpassa planeten till dem. En ekologisk långsiktighet och hushållning med naturresurser är en central del i den samiska kulturens utveckling, och ett ekologiskt och socialt bärkraftigt samiskt kultur- och näringsliv är en avgörande förutsättning för att bevara höga miljö- och kulturvärden samt biologisk mångfald inom Sápmi. Den samiska markanvändningen innebär att man brukar naturresurserna utan att förbruka för att man är beroende av årligt återkommande årstidsbundna funktionella renbetesmarker samt all annan samisk markanvändning. Renen är ett i ständig rörelse, vandringsdjur, som betar efter sin föda. Med att bruka marker hållbart finns förutsättningar för naturen med renen och annat djur- och växtliv att fortsätta producera sina ekosystemtjänster.

Det samiska nyttjandet av land och vatten bidrar till att uppnå Sveriges miljömål *En storslagen fjällmiljö, Levande skogar, Myllrande våtmarker, Levande sjöar och vattendrag* samt *Ett rikt djur och växtliv*. En sammanställning av vetenskaplig litteratur har visat att det finns flera positiva effekter av renbete på biologisk mångfald och att en minskning av renbete kan få långtgående negativa konsekvenser för fjällens biologiska mångfald.¹ Miljökvalitetsmålet *Storslagen fjällmiljö* omfattar även skogsmiljöer med höga natur- och/eller kulturmiljövärden

Det samiska folkets status som urfolk, folk och nationell minoritet medför särskilda kollektiva och individuella rättigheter enligt internationell och nationell rätt. Urfolks markrättigheter skiljer sig från den vanliga tolkningen av civilrättslig egendomsrätt och renskötsel utgör ett centralt element i samernas kulturella identitet och traditionella näring.² Samernas ställning som urfolk, folk samt en av de nationella minoriteterna är erkända mot bakgrund av samernas under långvarig tids bruk av sina marker, urminnes hävd och att man behållit sin kultur med renskötsel, fiske, jakt, överförande av samiskt kulturarv, traditionella kunskaper, andlig koppling till markerna och de samiska språken. De kollektiva rättigheter som är relevanta i detta sammanhang är framför allt rätten till mark och vatten (markanvändning), folkrätten, urfolksrätt, renskötselrätt, egendomsrätt, självbestämmande och konsultation. Dessa rättigheter säkerställer att det samiska folket kan fortsätta utöva och utveckla sin kultur och sina språk, sedvänjor och traditionella livsföringar, kultur och näringar. Vid tolkning, beslutsfattande och tillämpning av nationell rätt ska folkrättsliga principer och instrument ges betydelse.

Håkan Jonsson
Styrelseordförande

¹ *Ájddo – reflektioner kring biologisk mångfald i renarnas spår, En kunskapssammanställning om renar och renbete*, CBM:s skriftserie nr 68, 2012, Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala, Håkan Tunón

² Se CERD/C/102/D/54/2013